نگاهی به نام و نشان هنرمندانی که هنرشان زینت‌بخش کتیبه‌های حرم مطهر رضوی است

نام‌هایی که میان آیه‌ها جا مانده‌اند

نیایش احمدی | زائران مختلفی هر بار از کنار کتیبه‌های حرم مطهر امام رضا(ع) می‌گذرند؛ نوشته‌هایی که گاهی آیه‌ای از قرآن‌اند، گاهی شعری در وصف امام هشتم(ع) و گاهی روایت کوتاهی از ساخت یا مرمت یک حجره. اما در گوشه همین آثار، نام‌هایی وجود دارد که کمتر خوانده می‌شوند؛ نام خوشنویسان، کاشی‌کاران و هنرمندانی که دست‌رنجشان بخشی از چهره امروز حرم منور شده است. محمدحسن بیوکی مشهور به رضوان، یکی از پرکارترین این هنرمندان در دوره معاصر بود؛ در کنار او، نام‌هایی چون محمد موسوی صنیع‌التولیه، غلامحسین کیمیاقلم و یوسف کاشی‌پز نیز در کتیبه‌های صحن جدید باقی مانده است.

قصه از گوشه یک کتیبه شروع می‌شود

در حرم مطهر، نوشته‌ها فقط برای خوانده شدن ساخته نشده‌اند؛ بخشی از معماری‌اند. کلمات در قاب‌های سنگی و کاشی‌کاری شده جای گرفته‌اند، با سنگ‌های کشیده و بلند و ترکیب‌هایی که گاهی تمام سطح یک قاب را دربرمی‌گیرد. اما اگر نگاه از متن اصلی کمی پایین‌تر بیاید یا به حاشیه‌ها برسد، ممکن است به نام کسی برسد که آن اثر را نوشته یا اجرا کرده است. این نام‌ها گاهی با عبارت «کتبه» یا «عمل» از متن اصلی جدا شده‌اند؛ نشانه‌ای کوچک که از حضور یک هنرمند در ساخت اثر خبر می‌دهد. بررسی کتیبه‌های صحن‌های حرم منور امام رضا(ع) نشان می‌دهد این آثار حاصل کار یک نفر نبوده‌اند. در برخی از آن‌ها، خوشنویس متن را کتابت کرده، هنرمندی دیگر نقش‌ها را طراحی کرده و شخص دیگری اجرای کاشی یا منبت‌کاری را بر عهده داشته است.

پژوهش «شاهکارهای هنری در آستان قدس رضوی؛ کتیبه‌های صحن جدید» به قلم مهدی صحراگرد، این نام‌ها و آثار را با ذکر محل نصب، تاریخ، نوع خط و شیوه اجرا معرفی کرده است. به کمک همین اطلاعات می‌توان از دل کتیبه‌هایی که هر روز پیش چشم زائران قرار دارند، به سراغ هنرمندانشان رفت.

محمدحسن بیوکی؛ هنرمندی با نام رضوان

یکی از شناخته‌شده‌ترین نام‌ها در میان هنرمندان معاصر آستان قدس رضوی، محمدحسن بیوکی است؛ هنرمندی که با نام «رضوان» شناخته می‌شود. او در سال ۱۲۸۸ خورشیدی متولد شد و در سال ۱۳۶۳ درگذشت. رضوان تنها خوشنویس نبود. در معرفی آثار و فعالیت‌های او، از خوش‌نویسی، طراحی نقوش سنتی، تذهیب، نقاشی و معرق‌کاری نام برده شده است. همین تنوع مهارت‌ها او را در شمار هنرمندان چندرشته‌ای آستان قدس قرار می‌دهد؛ هنرمندی که در دوره معاصر در شکل‌گیری و اجرای بخشی از آرایه‌های هنری حرم قدسی نقش داشته است. بر اساس پژوهش منتشرشده درباره او، رضوان از سال ۱۳۲۵ خورشیدی فعالیت خود را در حرم مطهر امام رضا(ع) به‌عنوان کتیبه‌نویس آغاز کرد و تا سال‌های نخست پس از انقلاب اسلامی از هنرمندان فعال آستان قدس بود. یکی از آثار قابل توجه او در صحن جدید، کتیبه ورودی دهمین حجره ضلع جنوبی است که تاریخ ۱۳۶۵ قمری برابر با ۱۳۲۵ خورشیدی را دارد. این اثر از نخستین کتیبه‌های رضوان در حرم منور معرفی شده است. پژوهشگران در بررسی آن، به تفاوت کیفیت خط این کتیبه با آثار متأخر او اشاره کرده‌اند؛ در واقع، می‌توان در آثار باقیمانده‌اش نشانه‌هایی از تحول و پختگی بیشتر شیوه کتابت او را دنبال کرد. نام رضوان در کتیبه‌های دیگری از صحن جدید نیز دیده می‌شود؛ از جمله کتیبه ورودی هفتمین حجره ضلع شمالی که در سال ۱۳۴۲ خورشیدی اجرا شده است. متن این کتیبه فقط یک نوشته مذهبی نیست؛ گزارشی از مرمت همان حجره را نیز در خود جای داده است. در این نوشته آمده حجره پیش‌تر محل دفن عبدالغیاث، مستشار سابق دادگستری مشهد بوده و به دلیل گذشت زمان و تعمیر نشدن، آسیب دیده است. سپس با تلاش ابوالقاسم فضل خراسانی، مرمت‌هایی از جمله آینه‌کاری و نصب سنگ مرمر در آن انجام شده است. در پایان متن، نام رضوان به‌عنوان کاتب ثبت شده و نام سیداحمد هوشیار حسینی نیز در حاشیه به‌عنوان منبت‌کار آمده است. به این ترتیب، یک کتیبه هم اثر هنری است و هم سندی از یک اتفاق در تاریخ معماری و نگهداری حرم منور و نام رضوان در کنار روایت مرمت، بخشی از این سند شده است.

محمد موسوی صنیع‌التولیه؛ کاتبی که نامش در چند کتیبه تکرار می‌شود

در میان کتیبه‌نگاران صحن جدید، نام محمد موسوی صنیع‌التولیه بارها دیده می‌شود. پژوهش مهدی صحراگرد از او به‌عنوان کتیبه‌نویس آستان قدس در اواخر دوره قاجار یاد می‌کند و ویژگی خطش را در برخی آثار، مفرداتی دقیق و ترکیبی استوار می‌داند. یکی از کتیبه‌های او در هشتمین حجره ضلع غربی صحن جدید قرار دارد. این اثر به سال ۱۳۴۷ قمری مربوط است و در متن آن نام‌های حاج میرزا آقا و حاج عبدالله از افراد مدفون در حجره آمده است. در پایان کتیبه نیز عبارت «کتبه محمد الموسوی صنیع‌التولیه؛ کتیبه‌نویس آستان قدس» ثبت شده است. در این اثر، شعر و اطلاعات مربوط به حجره در کنار هم قرار گرفته‌اند. کتیبه از یک سو فضای آرامگاه را با زبان شعر توصیف می‌کند و از سوی دیگر، نام کسانی را که در آن مدفون‌اند به یادگار می‌گذارد. نام محمد موسوی در آثار دیگری نیز دیده می‌شود؛ از جمله کتیبه سومین حجره ضلع جنوبی با تاریخ ۱۳۰۲ خورشیدی، کتیبه پنجمین حجره ضلع جنوبی به تاریخ ۱۳۵۳ قمری و کتیبه ششمین حجره ضلع جنوبی با تاریخ ۱۳۲۰ خورشیدی برابر با حدود ۱۳۶۰ قمری. در یکی از این آثار، نام استاد غلام‌علی به‌عنوان مجری نیز آمده است. در کتیبه‌ای دیگر، صنیع‌زاده به‌عنوان منبت‌کار معرفی شده است. این اطلاعات نشان می‌دهد صنیع‌التولیه در ساخت کتیبه‌ها با هنرمندان دیگری همکاری داشته و اثر نهایی، حاصل همراهی چند مهارت بوده است. در پژوهش یادشده از زندگی شخصی و جزئیات خانوادگی محمد موسوی صنیع‌التولیه، اطلاعات روشنی ارائه نشده است؛ اما عنوان کتیبه‌نویس آستان قدس و تکرار نام او در آثار چند دهه، جایگاه حرفه‌ای‌اش را در هنر کتیبه‌نگاری حرم مطهر نشان می‌دهد.

غلامحسین کیمیاقلم؛ امضایی که به شکل شعر درآمد

در میان نام‌های ثبت‌شده در کتیبه‌های صحن جدید، نام غلامحسین کیمیاقلم هم جای دارد. یکی از ویژگی‌های جالب آثار او این است که در برخی کتیبه‌ها، نامش در قالب رباعی و در حاشیه اثر آمده است؛ یعنی امضای هنرمند به بخشی از ترکیب نوشتاری کتیبه تبدیل شده است. نام کیمیاقلم در کتیبه‌های حجره‌های مختلف صحن جدید دیده می‌شود. برای نمونه، در کتیبه ورودی شانزدهمین حجره ضلع شمالی، به تاریخ ۱۳۴۷ قمری، او کاتب اثر معرفی شده و نام یوسف کاشی‌پز نیز در کنار نامش به‌عنوان مجری کاشی‌کاری آمده است. این کتیبه به شیوه کاشی هفت‌رنگ اجرا شده و متن آن مذهبی است. در اینجا دو هنرمند با دو تخصص متفاوت در شکل‌گیری یک اثر مشارکت داشته‌اند: کیمیاقلم متن را کتابت کرده و یوسف کاشی‌پز آن را به سطح کاشی منتقل کرده است. نام کیمیاقلم در کتیبه هشتمین حجره ضلع جنوبی به تاریخ ۱۳۳۶ قمری نیز ثبت شده است. در این نمونه، نام او در کنار نام میرزا رفیع طغرانویس آمده است. از زندگی‌نامه شخصی، زادگاه و تاریخ تولد و درگذشت کیمیاقلم، اطلاعات قابل اتکا و کافی در پژوهش در دسترس نیست؛ اما آثار ثبت‌شده، حضور او را در کتیبه‌نگاری صحن جدید در دهه‌های پایانی دوره قاجار نشان می‌دهند.

یوسف کاشی‌پز؛ هنرمندی در کنار یک خادم

نام یوسف کاشی‌پز در چند کتیبه صحن جدید در کنار غلامحسین کیمیاقلم ثبت شده است. او در آثار معرفی‌شده، مجری کاشی‌کاری بوده و نامش در کتیبه‌های سیزدهم و شانزدهمین حجره ضلع شمالی آمده است.

در کتیبه شانزدهمین حجره، تاریخ ۱۳۴۷ قمری ثبت شده و اجرای اثر به شیوه کاشی هفت‌رنگ بوده است. این همکاری، نمونه‌ای روشن از تقسیم کار در تولید یک کتیبه است: خوشنویس متن را آماده می‌کند و کاشیکار آن را در قالب مصالح و فنون اجرایی به اثر معماری تبدیل می‌کند. نکته جالب درباره یوسف کاشی‌پز این است که پژوهش، او را علاوه بر کاشیکار، دربان سوم آستان قدس نیز معرفی می‌کند. به این ترتیب، با هنرمندی روبه‌رو هستیم که در کنار فعالیت هنری، در نظام خدمت حرم مطهر نیز مسئولیت داشته است. البته درباره جزئیات زندگی او مانند سال تولد، محل زندگی، استادان یا کارگاهش، اطلاعات مستند کافی در منبع یادشده وجود ندارد. آنچه می‌توان با اطمینان گفت همین حضور همزمان او در کار کاشی‌کاری و خدمت در آستان قدس است.

کتیبه‌ها؛ یادگار یک کار جمعی

نام‌هایی که در حاشیه کتیبه‌ها باقی مانده‌اند، فقط امضای چند خوشنویس و کاشیکار نیستند؛ آن‌ها نشانه‌ای از شیوه شکل‌گیری هنر در حرم منورند. گاهی یک کاتب، متن را می‌نوشت و هنرمندی دیگر آن را اجرا می‌کرد. گاهی طراح نقوش، منبت‌کار و کاشیکار نیز در کنار این دو قرار می‌گرفتند تا اثری واحد شکل بگیرد. شاید زائر هنگام عبور از کنار این نوشته‌ها، فرصت خواندن همه نام‌ها را نداشته باشد؛ اما همین نام‌های کوچک در حاشیه آثار، یادآور کسانی‌اند که هنرشان را به بخشی از فضای حرم قدسی تبدیل کردند. کتیبه‌ها همچنان خوانده شده و نقش‌ها هنوز دیده می‌شوند؛ امضاها هم در گوشه همان آثار باقی مانده‌اند تا رد دست هنرمندان در گذر زمان گم نشود.

فرصت ویژه واگذاری اراضی و املاک

از طریق آگهی مزایده زمین (نقد و اقساطی)

تالار مبادلات و سرمایه‌گذاری املاک رضوی

■ شفافیت در واگذاری ■ اطمینان در معامله ■ دسترسی به فرصت های ارزشمند ملکی

معاونت بهره وری املاک و اراضی بنیاد رضوی در نظر دارد تعدادی از قطعات در سطح و حومه شهر مشهد به شرح لیست ذیل را از طریق مزایده عمومی و به صورت اقساط واگذار نماید.
لذا متقاضیان محترم می توانند جهت شرکت در مزایده نسبت به کسب اطلاعات بیشتر در بازه زمانی و نشانی ذیل اقدام نمایند. شایان ذکر است معاونت بهره وری املاک و اراضی در رد یا قبول درخواستها مختار می باشد.

محل مراجعه : مشهد حد فاصل حرعاملی ۶۳ و ۶۵ روبروی بیمارستان ابن سینا تالار مبادلات و سرمایه گذاری املاک رضوی

تاریخ در یافت اسناد مزایده: روزهای یکشنبه مورخ ۱۴۰۵/۰۹/۰۸ الی چهار شنبه مورخ ۱۴۰۵/۰۹/۱۱ از ساعت ۹ الی ۱۸

سایت اینترنتی: amlak.razavi.ir شماره تماس: ۹۱۰۰۸۰۰۳ -۰۵۱

ردیف	شماره قطعه	شماره بلوک	شماره شناسایی قطعه	محدوده	کاربری	مساحت مترمربع	قیمت مصوب هر مترمربع (ریال)	توضیحات: (در قطعات اقساطی چنانچه کل حقوقات به صورت نقدی پرداخت شود ، ۱۰ درصد تخفیف اعمال خواهد شد . ضمنا در قطعات اقساطی صدور سند پس از تسویه کلیه اقساط می باشد)
۱	۶۷۳۱	بین ۶ و ۷	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۱	آپارتمان های مرتفع بین بلوک۶ و ۷	بهره برداری تجاری (همکف)	۱۰۰/۴۱	۱/۶۰۰/۰۰۰/۰۰۰	۵۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه ضمنا ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. (غیر قابل تهاتر) مسئولیت بررسی و اخذ استعلام شهرداری و پرداخت هر گونه عوارض و سهم سرانه به شهرداری و سایر ارگان های ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد. واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد. بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد . تحویل واحد دو هفته پس از واریز نقدی اولیه و تحویل چک ها خواهد بود ۲۹۶۸۵۱
۲	۴۰۱۱۲		۱۰۰۰۰۵۳۴۰۲	بلوار طبرسی نواب صفوی ۴ پارکینگ بازار امین	بهره برداری پارکینگ (طبقه زیرزمین)	۴۷۵۲/۸۶	اجاره ماهیانه ۲/۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰	به صورت اجاره ماهیانه می باشد . پارکینگ بازار امین برابر وضع موجود روئیتی به صورت اجاره موقت یکساله واگذار می شود. از برنده تضامین لازم برابر ضوابط اخذ خواهد شد . ۲۹۴۹۴۶
۳	۲۱	۱۵	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۳	آقا مصطفی خمینی بسیج ۵۴	مختلط تجاری مسکونی	۳۸۸/۲۳	۸۵۰/۰۰۰/۰۰۰	۴۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه ضمنا ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. مسئولیت بررسی و اخذ استعلام شهرداری و پرداخت هر گونه عوارض و سهم سرانه به شهرداری و سایر ارگان های ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد. واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد. بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد ۶/۱۳/۱۵/۲۱
۴	۱/۱۰	۱۰۴	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۴	جاده کلات روستای گزارگاه	بهره برداری باغداری	۱۲۶۲۴/۵	۶/۵۰۰/۰۰۰	۴۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه .ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. مسئولیت اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و کلیه هزینه های مترتب و پرداخت هر گونه عوارض (اعم از جهت کشاورزی ، بنیاد مسکن و ...) برعهده برنده مزایده می باشد. قطعه با وضع موجود واگذار می شود و پاسخگویی به مدعیان احتمالی حقیقی و حقوقی و همچنین اخذ مجوزات لازم در خصوص کاربری قانونی تراکم معابر، حرایم و کسر مساحت احتمالی ... با برنده می باشد و مزایده گذار مسئولیتی نخواهد داشت. ۲۸۵۷۳۳
۵	۲۸۳	۱۴	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۵	کشف اقاقیا ۲	مسکونی	۲۳۲/۴۳	۱۱۰/۰۰۰/۰۰۰	۴۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه . ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و پرداخت هر گونه عوارض به شهرداری و کلیه ارگانهای ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد مسئولیت بررسی و اخذ استعلام بنیاد مسکن و پرداخت هر گونه عوارض برعهده برنده مزایده می باشد و واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد . بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد ۲/۲۳/۱۴/۲۸۳
۶	۲۸۴	۱۴	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۶	کشف اقاقیا ۲	مسکونی	۲۸۴	۱۱۰/۰۰۰/۰۰۰	۴۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه . ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و پرداخت هر گونه عوارض به شهرداری و کلیه ارگانهای ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد مسئولیت بررسی و اخذ استعلام بنیاد مسکن و پرداخت هر گونه عوارض برعهده برنده مزایده می باشد و واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد . بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد ۲/۲۳/۱۴/۲۸۴
۷	۸۲		۱۰۰۰۰۵۳۴۰۷	کشف مهدی آباد	مسکونی	۱۹۲/۷۶	۲۵۰.۰۰۰.۰۰۰	۵۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه (غیر قابل تهاتر) ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و پرداخت هر گونه عوارض به شهرداری و کلیه ارگانهای ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد مسئولیت بررسی و اخذ استعلام بنیاد مسکن و پرداخت هر گونه عوارض برعهده برنده مزایده می باشد و واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد . بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد ۲/۸۱/۱۰۱/۸۲
۸	۸۳		۱۰۰۰۰۵۳۴۰۸	کشف مهدی آباد	مسکونی	۱۹۲/۵۶	۲۵۰.۰۰۰.۰۰۰	۵۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه (غیر قابل تهاتر) ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و پرداخت هر گونه عوارض به شهرداری و کلیه ارگانهای ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد مسئولیت بررسی و اخذ استعلام بنیاد مسکن و پرداخت هر گونه عوارض برعهده برنده مزایده می باشد و واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد . بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد۲/۸۱/۱۰۱/۸۳
۹	۶	۴	۱۰۰۰۰۵۳۴۰۹	کشف اقاقیا	مسکونی	۱۸۱/۷۸	۱۱۰/۰۰۰/۰۰۰	۴۰ درصد نقد الباقی دو قسط شش ماهه . ودیعه شرکت در مزایده ۵درصد ارزش ملک می باشد. اخذ کلیه مجوزات لازم از مراجع ذیصلاح و پرداخت هر گونه عوارض به شهرداری و کلیه ارگانهای ذیربط برعهده برنده مزایده می باشد مسئولیت بررسی و اخذ استعلام بنیاد مسکن و پرداخت هر گونه عوارض برعهده برنده مزایده می باشد و واگذاری نهایی پس از تدقیق مساحت و کاربری و معابر انجام خواهد شد . بدیهی است هرگونه اضافه یا کسر مساحت به نرخ واگذاری تعیین تکلیف خواهد شد۲/۲۵/۴/۶/۰/۰